

УДК 378.048.2:355.237.1:351.746.1

Косінова Олена Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
заслужена артистка України,
доцент кафедри сценічного
та аудіовізуального мистецтва
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв.
kosinova@meta.ua

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МИТЦІВ

Мета роботи. Дослідження проведено з метою розкриття сутності процесу формування естетичної складової професійної підготовки митців. **Методологія** дослідження полягає у вивченні інноваційного підходу до формування професіоналізму студента-митця, а саме використання компетентнісного підходу. Зазначений методологічний підхід дає змогу розкрити та проаналізувати вітчизняний досвід із формування ідеалу мистецької освіти. **Наукова новизна** полягає у визначенні сучасних педагогічних тенденцій відповідно до нових соціальних умов, що склалися в нашій країні. Це видовишно-розважальні мистецькі заходи, що набувають більш інноваційного характеру. Створюються дозвіллі заклади з новою організаційною й фінансовою структурою. А отже, видозмінюється зміст, форми, методи роботи й, звичайно, формуються якісно нові підходи до особистості майбутнього спеціаліста щодо відпочинку й розваг. **Висновки.** У результаті дослідження встановлено, що для створення ідеалу мистецької освіти потрібне змістовне наповнення. Зазначений процес проводиться з метою формування світоглядних установок особистості. Навчання у вищому закладі освіти – це момент, коли молода людина здійснює вибір сенсу життя відповідно до моральних та естетичних ідеалів. У навчально-виховній сфері складання програм, алгоритмів, планів мають місце специфічні особливості, оскільки жорстка регламентація, управлінський підхід суперечать індивідуальному характеру навчально-виховної діяльності, спрямованої на розкриття унікальності, неповторності кожного студента, і тому вони повинні містити елементи творчості. І саме духовна складова особистості як пріоритетна в сучасних умовах нової освітньої реформи висуває першочерговим завданням гуманізацію освіти. Виникає завдання організації нової якості стратегії розвитку освіти в процесі підготовки студента-митця, повертаючи її до людини, допомагаючи їй знайти саму себе.

Ключові слова: гуманізація освіти, естетична спрямованість, інформаційне суспільство, творча діяльність, культурна спадщина, естетичний смак, естетичне життя.

Косинова Елена Николаевна, кандидат педагогических наук, заслуженная артистка Украины, доцент кафедры сценического и аудиовизуального искусства Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Проблемы формирования культурологической составляющей профессиональной подготовки будущих работников сферы искусства

Цель работы. Исследование проведено с целью раскрытия особенностей процесса внедрения эстетической направленности профессиональной подготовки студентов творческих вузов. **Методология исследования** заключается в применении культурологического,

аналитического и сравнительного методов. Указанный методологический подход даёт возможность раскрыть и проанализировать отечественный опыт формирования идеала творческого образования. **Научная новизна** работы заключается в актуализации значения содержательного наполнения творческого образования. **Выводы.** В результате исследования доказано, что для формирования идеала творческого образования необходимо содержательное наполнение. Важным аспектом есть создание эстетической учебной среды, которая связывает студента с окружающей действительностью и искусством, позволяет понять определенность своеобразных условий эстетичной жизни студента вуза. Будущий специалист должен уметь видеть красивое, героическое, прекрасное в жизни и в обучении, уметь сохранять и приумножать его. Данный процесс предусматривает приобретение студентами эстетических знаний и формирование у них соответствующих убеждений, потребностей, интересов, привычек, умений в соответствии с требованиями современного информационного общества.

Ключевые слова: эстетическая направленность, творческая деятельность, культурное наследие, эстетический вкус, эстетическая жизнь.

Kosinova Elena, Candidate of Pedagogical Sciences, Honored Artist of Ukraine, Assistant Professor, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Problems of the formation of the culturological component of professional training of future workers in the field of arts

Purpose of Article. The goal of the article it has been determined the essence of the notion "aesthetic learning environment" and peculiarities of its creation in the higher educational establishment. **Methodology.** Special attention is given to the fact that aesthetic learning environment connects students with surrounding reality and art, let us understand distinctness of peculiar conditions of aesthetic life. **Scientific novelty.** Aesthetic education allows students form the ability to see the highest ideal of beauty in Motherland service, in consolidation for peace and security of nations. **Conclusions.** Aesthetic education forms students understanding of beauty, aesthetic taste and high aesthetic ideals develop the need to keep beautiful and confirms the desire to make a beautiful life, to form it, as Karl Marx pointed out, "also according to the laws of beauty." Aesthetic education allows students form the ability to see the highest ideal of beauty in Motherland service, in consolidation for peace and security of nations.

Key words: aesthetic learning environment, aesthetic life, pedagogical communication, training, extracurricular work; organize educational activities, creative, aesthetic education.

Актуальність теми дослідження. У процесі навчальної діяльності студент творчого вишу формує конкретну громадську думку про себе як про особу й учасника культурної діяльності і про спрямованість кафедри, на якій навчається. Це означає, що кожний студент-митець тією чи іншою мірою бере участь у формуванні громадської думки про мистецтво в цілому. Таким чином, можливості формування громадської думки багато в чому залежать від рівня професійної підготовленості митця, основи якої закладаються у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема формування професійно-етичної культури особистості розглядалась у працях зарубіжних дослідників (М. Арісава, Р. Вільямс, Д. Джонассен, Р. Джонстон, Г. Клейман, К. Макліна, Д. Мічі, В. Оконь, С. Хантінгтон та ін.) Серед українських науковців педагогічні умови вдосконалення професійної підготовки майбутніх спеціалістів у ВНЗ досліджували М. Жиленко, Л. Мерзляк, М. Нещадим, В. Перевалов, Л. Романишина. Але практично не вивчені питання інноваційного змісту естетичного виховання у підготовці майбутніх

митців, і зовсім відсутнє дослідження проблеми використання компетентнісного підходу в сучасній системі педагогічної технології формування студента-митця.

Метою дослідження є вивчення інноваційного підходу до формування професіоналізму студента-митця, використання компетентнісного підходу, у межах якого зазначена характеристика є комплексом компетенцій.

Виклад основного матеріалу. На думку Н. Абашкіної, випускник вишу відповідно до посади, що буде обіймати, повинен бути компетентним, виконувати певний перелік творчо-організаційних функцій. Ці функції покладено в трьох блоках компетенцій: соціальний портрет, професійні якості, професійна культура. Кожному з цих блоків компетенцій відповідають знання, уміння, навички, ціннісні орієнтації щодо вирішення типового завдання діяльності [1, 25].

До блоку «професійні якості» серед інших Н. Абашкіна відносить такі:

- опанування загальнокультурних і гуманітарних знань (світової та вітчизняної історії, літератури, мистецтва);
- уміння критично оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні події;
- висока культура і такт під час виконання творчих завдань на майданчику та у стосунках із творчою молоддю;
- навички педагогічного спостереження, вияв педагогічного такту, використання педагогічної техніки;
- швидкість і точність орієнтації в обстановці та людях, швидкість прийняття рішень;
- навички вивчення індивідуально-психологічних якостей творчого складу й аналізу стану творчої дисципліни;
- навички управління психологією творчого колективу;
- навички формування у артистів гуманістичного світогляду, творчої атмосфери;
- використання знань творчої психології при контакті з артистами;
- уміння завойовувати авторитет в аудиторії [1, 26-28].

У своєму дослідженні І. Маслова виокремлює групи вимог до професійної культури особистості керівника кадрів культури і мистецтв, що пов'язані зі:

- змістом роботи режисера як видом творчої діяльності та управлінської діяльності;
- творчою регламентацією діяльності;
- долучення обдарованих осіб;
- наявністю владних повноважень;
- збереженням творчої атмосфери;
- соціально-психологічною атмосферою діяльності режисера;
- розмаїтістю діяльності митця [6, 20].

На думку С. Гончаренко, професійна підготовка митця потребує створення належних умов та застосування різноманітних педагогічних засобів впливу з метою формування високоосвіченої особистості. Високий рівень освіти і професійної підготовки передбачає, окрім іншого, сформованість естетичної

культури керівника. Естетичне виховання надає можливість розвинути у студентів естетичне ставлення до своєї життєдіяльності, об'єктів реальності, праці, сприяє формуванню особистості, наприклад, режисера розумного, високоморального, духовно багатого, який знає сенс свого життя, цілеспрямовано й активно працює в напрямку найбільш повної самореалізації [4, 3].

Проблему формування естетичної складової професійної підготовки майбутніх митців вважають також актуальною і представники інших виховних структур держави.

Так, моніторинг громадської думки в Україні свідчить, що рівень незадоволення населення діяльністю кадрів культури залишається ще досить високим. Унаслідок цього втрачається довіра до працівників культури, а без підтримки громадськості важіль протистояння духовному злочинному світу знижується. Вирішення цих важливих питань неможливе без нового підходу до добору кадрів культури і мистецтв, їх професійно-громадянської підготовки у вищі культури і мистецтв. Виходячи з цього, перед освітою постає завдання не лише підготовки якісно нової генерації працівників керівних органів культури і мистецтв, а й, насамперед, їх особистісно-духовного розвитку, ядром якого є морально-естетична культура. Вона формується в єдиному цілісному процесі морально-естетичного виховання, яке, на думку провідних учених, розглядається як загально-методологічна технологія духовного розвитку та формування особистості [3, 92].

В. Маслов, досліджуючи формування естетичної культури у студентів вишу, звертає увагу на те, що основним суб'єктом процесу навчання і виховання є людина як найвища життєва цінність, яка за час навчання у вищі повинна набути не лише професію, а й культурний, естетичний, у цілому духовно-освітній досвід.

У вищій школі, яка здійснює професійну підготовку, на завершальну стадію переходить процес формування світоглядних установок особистості. Навчання у вищому закладі освіти – це момент, коли молода людина здійснює вибір сенсу життя відповідно до моральних та естетичних ідеалів.

Педагогічна наука приділяє значну увагу проблемам формування естетичної культури особистості, досліджує природу естетичних ідеалів людини, її смаків, естетичних уподобань [6, 46].

Суспільство майбутнього прогнозується як суспільство вдумливого, обережного, критичного, духовного, творчого регулювання соціальних процесів, включаючи процеси професійної акультурації (входити в професійну культуру, «робити» себе професійно-культурним зсередини) в освіті. Шляхи і способи входження студента в майбутню професійну діяльність повинні, з одного боку, співвідноситися з особливістю його суб'єктивного досвіду, його внутрішнім світом, а з іншого – відповідати професійним вимогам щодо реального творчого поля соціуму.

Гуманізація освіти висуває духовну складову особистості як пріоритетну. У зв'язку з цим перед культурологами, психологами, педагогами виникає

завдання організації нової якості стратегії розвитку освіти в процесі підготовки студента-митця, повертаючи її до людини, допомагаючи їй знайти саму себе.

Оскільки система об'єднує структурні елементи в єдине ціле, то майбутні студенти повинні мати якості, що відповідають вимогам, що ставляться до фахівця культурної сфери, та спеціальним вимогам, що визначаються специфікою творчої діяльності режисера.

Провідним, стрижневим принципом навчання визнається принцип професіоналізму, що закріплений у нормативно-правовому забезпеченні діяльності персоналу. Поняття «професіоналізм» підкреслює якість суб'єкта в певній галузі суспільно корисної діяльності. Професіоналізм передбачає, перш за все, знання особливостей відповідної керованої сфери. Окрім знання, професіоналізм передбачає опанування практичних навичок.

Лише морально збагачена, освічена та вихована людина може стати справжнім діячем культури та мистецтв. Справжній митець своєю діяльністю подає приклад культури взаємин між людьми, є творцем культурних цінностей, і чим вищою є його культура, тим більших успіхів він досягне у своїй службовій діяльності, тим більше вимог ставить до самого себе.

Ознаками професійної культури діяча культури та мистецтв є інтелігентність, розвинутий інтелект, стійка професійна спрямованість інтересів та потреб, гармонія розумового, морального і фізичного розвитку, гуманізм, товариськість, дисциплінованість, відповідальність, розвинутий педагогічний такт, широкий кругозір, здатність до творчості, майстерність спілкування.

Отже, відсутність хоч би одного з цих компонентів, поданих у наведених вище працях науковців, негативно позначається на професіоналізмі в цілому. Як предметна складова особливий інтерес для нас становить естетична складова його професійної підготовки, яка є в сучасних умовах одним із чинників, що впливає на готовність випускника НАКККіМ зайняти гідне місце не лише у професійному середовищі країни, але й у міжнародному співтоваристві.

Ми не можемо не погодитись з думкою В. Біблера про те, що естетична культура – невід'ємна особистісна і професійна риса, складова характеристики кожного педагога незалежно від профілю навчального предмета, за фахом якого він отримав професійну підготовку [2, 48].

На важливість естетичної складової у професійній підготовці фахівців звертає увагу В. Маслов. На його думку, однією із сфер та одним із засобів естетичного виховання є праця, оскільки докорінні основи виробничої діяльності, у цілому праці, прагнуть до вияву і розвитку творчо-естетичних задатків особистості, що невід'ємно пов'язані з початковими трудовими навичками, іншими словами – з творчим потенціалом особистості. Розглядаючи працю як сферу та засіб естетичного виховання, доцільно виокремити декілька аспектів вивчення цієї проблеми: ставлення до процесу праці, її результатів і засобів трудової діяльності. Усі ці проблеми повинні вирішити естетика праці й естетика виробництва [6, 55].

Культурно-естетична освіта та виховання сприяє:

- подальшому розвитку у фахівця естетичних емоцій, здатності чуттєво сприймати навколишній світ, природу, стан людей;
- освоєнню і закріпленню культурних операцій або дій (сприйняття, оцінки, аналізу, судження) стосовно естетичних об'єктів (соціальних та природних);
- збагаченню знань, ціннісних орієнтації як класичного, традиційного, так і сучасного характеру;
- активізації у педагога здібностей не лише до аналізу, але й до творчого творення.

Як вважає С.Гончаренко, естетична культура особистості виражається у:

- розвиненості чуттєво-оцінної естетичної свідомості та його форм, що відображають якості прекрасного і досконалого, комічного, трагічного, потворного (через механізми сприйняття, переживання, оцінки, смаку, ідеалів, поглядів);
- індивідуально-розвиненій системі естетичних відносин, які надають можливість орієнтуватися в різноманітті естетичних та художніх цінностях і виражають переваги й установки людини;
- навичках інтуїтивного чи свідомого аналізу художнього або естетичного явища (форми, змісту) і готовності об'єктивно та суб'єктивно мотивувати свою естетичну позицію, свою оцінку;
- сформованості образного мислення як творчого процесу на основі комбінаторних поєднань і взаємопереносів естетичних та художніх образів, які виявляються творчими аналогами реальності в усіх видах діяльності людини;
- естетичній активності, що виявляється у відображенні, виборі, оцінці та творчому заломленні естетичних вражень, у духовно-змістовному естетичному спілкуванні з оточуючими людьми і, головне, реалізується в різних формах соціальної творчості [4, 3].

На нашу думку, необхідними умовами формування сучасної гармонійно розвиненої особистості є:

- багатство її внутрішньої духовної культури;
- інтелектуальна свобода;
- високий моральний потенціал;
- добрий естетичний смак;
- толерантність у міжособистісному, міжнаціональному та соціальному спілкуванні.

Тому основними завданнями вищів нині стають:

- формування духовної сфери студентів;
- виховання їхніх моральних та естетичних якостей.

Розвиток цих якостей є неможливим без створення ефективної системи навчання і виховання. У зв'язку з цим актуалізується пошук нових підходів до організації навчання та виховання у вищій мистецькій школі, зокрема, реалізації виховуючої функції навчання.

Митці були носіями культури. Вони не лише створювали шедеври мистецтва, але й бажали і були здатні опанувати дійсність за законами краси. Багато хто з митців були поетами, письменниками, художниками, музикантами, композиторами тощо. Хоча більшість із них були аматорами в мистецтві.

Формування естетичних якостей здійснюється всім укладом творчого навчання, навколишньою дійсністю, заняттями з професійної діяльності, але перш за все, активною цілеспрямованою виховною роботою з удосконалення естетичних знань і смаків усіх категорій кадрів культури і мистецтв.

На думку М.Абашкіної, краса рухів, рис зовнішності захоплювала та була предметом захоплення багатьох філософів і практиків [1, 30].

Естетично виразна форма для занять, зовнішній вигляд, естетика костюма загострює бажання чітко дотримуватись установлених норм поведінки на заняттях і в позанавчальній діяльності, виховує гордість за свій колектив.

Як засоби естетичного виховання виступають й естетичні якості природи, природних умов, в яких доводиться діяти студентам творчих вишів, організовувати своє життя, а також естетичні елементи матеріальної сфери буття (містечок, гуртожитків, їдалень, споруд тощо). Естетичні можливості мають і процеси навчання та виховання, міжособистісного спілкування, поведінки тощо. Специфічним засобом естетичного виховання є твори мистецтва, самодіяльні форми художньої діяльності [7, 27].

В умовах сучасного кризового розвитку нашого суспільства, коли втрачаються або деформуються моральні й ідейні орієнтири особистості, величезну роль відіграють професійний моральний вигляд діячів культури і мистецтв, їхня моральна свідомість і відповідальність. Це стає важливим, оскільки діячі культури і мистецтв на сьогодні є одним з найважливіших гарантів культурної спроможності нашої держави. Зрозуміло, що в сучасних умовах неможливо здійснювати формування естетичної складової професійної підготовки студентів на основі догматичної дидактики. Отже, навчально-виховний процес у НАКККіМ повинен набувати більш інноваційного характеру.

На основі наукових досліджень потрібно випробувати на практиці цілу низку прийомів корисних сценаристам і режисерам при створенні великих розважальних шоу-програм, театралізованих концертів і окремих номерів.

Ставити своєю метою формування гармонійно розвиненої в моральному і й естетичному плані особистості керівника культури і мистецтв.

Наукова новизна полягає у визначенні сучасних педагогічних технологій, відповідно до нових соціальних умов, що склалися в нашій країні. Це видовищно-розважальні мистецькі заходи, що набувають більш інноваційного характеру. Створюються дозвілєві заклади з новою організаційною й фінансовою структурою. А отже, видозмінюються зміст, форми, методи роботи й, звичайно, формуються якісно нові підходи до особистості майбутнього спеціаліста щодо відпочинку й розваг.

Висновки. Таким чином, стає реальністю необхідність проблемно-програмного, комплексно-організованого пізнання та управління соціально-

педагогічними процесами під час формування естетичної складової професійної підготовки студентів-митців. У навчально-виховній сфері складання програм, алгоритмів, планів мають місце специфічні особливості, оскільки жорстка регламентація, управлінський підхід суперечать індивідуальному характеру навчально-виховної діяльності, спрямованої на розкриття унікальності, неповторності кожного студента, і тому вони повинні містити елементи мистецтва. Для НПС вишів у сучасних умовах важливо опанувати нові форми, засоби, прийоми виховання, шукати індивідуальний спосіб їх застосування, з'єднання у кожному конкретному випадку. Звідси – надзвичайна актуальність творчості НПС в створенні сучасних педагогічних технологій, які будуть продуктивними в справі формування розвиненої в естетичному плані особистості майбутнього керівника кадрів культури і мистецтв.

Література

1. Абашкіна Н.В. Нові концепції навчання і виховання у сучасній німецькій педагогіці / Н.В. Абашкіна. – К.: Інститут системних досліджень освіти, 1995. – 32 с.
2. Библер В.С. Школа діалога культур / В.С. Библер // Искусство в школе. – М., 1992. – №2. – С.48-50
3. Відродження і розвиток культури України: проблеми історії, теорії і практики // Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції. – К.: Друкар. – 1993. – 170 с.
4. Гончаренко С. Не руйнувати, а реформувати / С.Гончаренко // Товариш. – 1997. – №25. – С. 3.
5. Маслов В.С. Теорія та практика культурологічного виховання / В.С. Маслов. – К.: КВГІ, 1995. – С. 11-76.
6. Педагогічні технології: Навчальний посібник для вузів / О.Падалка, А.Нісімчук, І.Смолюк та ін.; Укр. пед. ун-т ім. М.Драгоманова. – К.: Українська енциклопедія, 1995. – 254 с.

References

1. Abashkina, N.V. (1995). New concepts of teaching and upbringing in modern German pedagogy. K.: Instytut systemnykh doslidzhen osvity [in Ukrainian].
2. Bibler, V.S. (1992). School of Cultural Dialogue, 2, 48-50 [in Russian].
3. Revival and development of Ukrainian culture: problems of history, theory and practice (1993). Abstracts of the All-Ukrainian Scientific Conference. K.: Drukar [in Ukrainian].
4. Honcharenko, S. (1997). Do not destroy, but reform, 2566 3 [in Ukrainian].
5. Maslov, V.S. (2011). Theory and practice of culturological education. K.: KVHI, 11-76 [in Ukrainian].
6. Pedagogical technologies (2012) K.: Ukr. ped. un-t im. M.Drahomanova, [in Ukrainian].